

De twee flanken van Zonneberg

De plaats van de Geraardsbergse dichter Franz Zonneberg binnen het expressionismedeбат

Claire VAN TRIMPONT ⁽¹⁾

1. Inleiding

Tijdens het interbellum raasde er een storm door het literaire klimaat. De wereld stond na de oorlog op zijn kop. Deze veranderde tijdsgeest was nergens méér zichtbaar dan in de literatuur. De onzekerheid door het verval van de algemeen geldende waarden mondde uit in een hevige literaire discussie, bekend als het expressionismedeбат tussen de modernisten en de traditionalisten.

Na de oorlog ging men in de kunst op zoek naar een vaste grond onder de voeten. Volgens de modernisten kon de mens na de vele vijandige gebeurtenissen de ogen niet meer sluiten voor maatschappelijke problematiek. Het was de taak van de kunstenaar geworden om zijn kunst vanuit sociale aanklacht te scheppen. Er zou een nieuwe wereld komen en deze kon enkel verwoord worden in een nieuw soort literatuur. Engagement stond centraal; het woord diende om de mens bewust te maken en verandering op gang te brengen.

De traditionalisten echter wilden terug naar een vooroorlogse tijd, waarin poëzie zonder engagement

Afb. 1: Franz Zonneberg

en louter uit liefde voor het woord kon ontstaan. Zij stelden het kleine en de literaire schoonheid vanuit een Van de Woestijne-cultus centraal. Gevoel primeerde boven de oorlogsproblematiek. Pure esthetiek verving de ethische kunst van de modernisten.

Tot deze traditionalisten kunnen we de Geraardsbergse dichter Franz Zonneberg (Afb. 1) rekenen.

Franz Zonneberg is het pseudoniem voor Frans van de Walle. Hij werd geboren in Geraardsbergen op 3 juli 1912 als zoon van Camille en van Marie Huwé en was gehuwd met Yvonne de Vuyst. Bij zijn overlijden op 18 augustus 1980 woonde hij aan de Astridlaan 95 in Geraardsbergen. Hij was een erg kunstzinnig man, een dromerig poëet, een flaneur die van de kleine dingen des levens hield. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was hij actief lid van het VNV (Vlaams Nationaal Verbond) ⁽²⁾. Dit politiek engagement wordt weerspiegeld in zijn dichtbundel *Bloed*, wat hem dan weer dichterbij het kamp van de modernisten brengt. Met deze studie wil ik proberen Franz Zonneberg te plaatsen tussen beide kampen van het expressionismedeбат aan de hand van zijn tweede bundel *Bloed*.

2. Receptie

In totaal zijn er drie dichtbundels van Franz Zonneberg bekend: zijn debuut *Misten*, *Bloed* en *Eros Altaar*. Elke bundel werd uitvoerig commentarieerd door de lokale pers. (Afb. 2)

⁽¹⁾ N.v.d.r.: Claire van Trimont (°Geraardsbergen, 1981) is de dochter van ons beschermid Dirk van Trimont. Ze behaalde dit jaar aan de universiteit Gent haar licentie Germaanse filologie met als proefschrift *'t Geheim van 't Noodlot. Predestinatie in zeventiende-eeuwse Medea-bewerkingen*.

Medea was in de Griekse mythologie de dochter van Aeëtis koning van Colchis, respectievelijk de kleindochter van de Griekse zonnegod Helios. Dankzij haar toverkunsten kon ze Jason helpen het Gulden Vlies te bemachtigen. Vervolgens trouwde ze met hem. In Iolchus verjongde ze Jasons vader Aeson door hem te koken in een ketel met toverkruiden, maar ze liet dit met opzet bij zijn broer Pelias mislukken. Toen Jason haar dan verstootte, doodde ze hun kinderen. Dan vluchtte ze naar Athene waar ze later koning Aegeus huwde.

⁽²⁾ In verband met het VNV in Geraardsbergen, zie desgewenst M. VAN TRIMPONT, *Terugblikken op Geraardsbergen tijdens de ongeluksjaren 1940-1945*, in *Gerardimontium*, extra editie van 3 september 2004, § 2.8.1.

Kort-lijns verslijnt een derde verzenbundel, «Eros Altaar» van Franz Zonneberg onzer stad.

We kunnen er reeds volgend gedicht uit geven :

De Monnik.

Hij heeft zijn dromen uitgezongen,
stierf een glimlach in het aangezicht
Zijn dood was zang en zang is zon en licht
aan d'eeuwigheid ontsprongen.

Hij durfde heel zijn leven door
en durf is brand en brand is liefde.
Zijn woord de bliksem die de baren kliefde,
vooisde in het waaien dat de wateren bevroor.

Hij wist de sterren zang, de bloemen lied,
de storm de krachten van de levenseigenheid,
die in de stille monnikscel, de eenzaamheid,
door zang en zon bezieling tot verrukking stiet.

Zijn wil en moed gedreven in den drom'ning
van 't oneindig zingen in zijn klare woorden,
waren zang en vlam die God bekoorden,
geboren in het eeuwig lied van de voleindiging.

FRANS ZONNEBERG,
Geeraardsbergen.

We hebben reeds gemeld dat we den nieuwen verzenbundel van onzen Stadsgenoot Franz Zonneberg hebben ontvangen: «Eros-Altaar»

Een zestiental gedichten, o.a. De Kloosterton, De Wapenfabriekant, Vlaanderen, Belijdenis, enz. volledigen het werk dat Franz reeds liet verschijnen: «Misten» in 1938, en «Bloed» in 1939. Het is dus de tweede bundel van dit jaar.

We drukken er uit, om aan onze lezers een gedacht te geven, het gedicht «Bericht» en wenschen aan den jeuzdigen dichter-stadsgenoot het beste:

Doet Uwe zilveren poorten open God
van alle poezie en laat mij binnentreden
in 't onvergankelijk rijk.

Ik volg de fiere viucht der adelaren, tot
ik besneeuwde hoogten heb betreden
en dulz'lend naar beneden kijk.

Want 'k weet mij arm en 't bedelen
naar klare klank en zuiverheid
overweldigt mij als d'eeuwigheid.

'k Wil aan Uw poorten vedelen,
de broze liederen der vergank'lijkheid
en zagen in oneindigheid.

Afb. 2: Rechts een artikel uit een onbekende krant de dato 15 april 1939, links twee berichten uit het Geeraardsbergse weekblad De Vaandrig uit dezelfde periode. (Met dank aan dhr. Guido Cock)

FRANZ ZONNEBERG

Bij gelegenheid van zijn tweeden verzenbundel

Gulhartig werden we een dezer dagen ontvangen door den jongen dichter in zijn werkkamer, waar hij ons heel goedmoedelijk onderhield over zijn drukke dagelijksche bezigheden in den strijd om het leven. Werkzaam als bureel-overste in een exportfirma, levert hij nog bijdragen voor binnen- en buitenlandse tijdschriften en ontsteelt heel vaak aan den nacht den tijd om de in hem gerijpte gedichten naar te pennen.

De eerste bundel «Misten», die Franz Zonneberg ons gaf, was de openbaring van een nog ongebonden, onevenwichtig talent. Of die eersteling alvast meer dan een simple belofte inhield, zooals Gery Helderberg het zegde, zijn we benieuwd hieromtrent het oordeel te krijgen van bevoegde critici bij het verschijnen van zijn tweeden bundel «Bloed», die rond Nieuwjaar 1939 werd uitgegeven bij Varior te Gent.

Als we de nieuwe uitgave vergelijken met den eersten bundel, dan kunnen we reeds zeggen dat de gedachtenuitbouw verder gaat, in de betrachtting een der waarden van onze poëzie, namelijk de liefde, met God te verbinden. De uitwerking geschiedt echter niet meer in een revolutionnair tasten en zoeken; er komt bezadiging, gebaldere uiting en verzorging van vorm, omdat Franz Zonneberg tot het besluit is gekomen dat een ongerijmd iets in schoonen vorm weergeven een scheppen van schoonheid zijn kan.

Op de vraag: hoe groeit een gedicht in u, antwoordt Franz Zonneberg zeker in inspiratie te gelooven, omdat ze volgens hem de grondslag is van een gaaf gedicht, waardoor hij evenwel niet wil beweren dat intuïtie te veroordeelen is. Uitwerken van intuïtie geeft ons een vers dat op zijn manier kunstig ineengestoken en uitgewerkt kan zijn. Inspiratie is volgens hem de openbaring van de dingen aan den kunstenaar, die, als hij er toe komt die openbaring aan anderen over te maken, volledig is geslaagd en dan ten slotte een gaaf en goed gedicht heeft neergeschreven.

Hem treft vaak de titel van een aanplakbrief of film, waarover zijn geest dan fantasceren gaat, dagen lang, tot de fantasie in hem is gerijpt en uitgesproken wordt; ook een gevoel, een gewaarwording, die stilaan vormen krijgt en bij volledigen groei afgeworpen wordt.

Zijn werk is een werk, waarin de liefde tot zijn volk, zijn land, de menschen, een hoofdtoon luiden laat; waarover het verdriet om het niet bereikte en het niet te verwezenlijken een leegte en een namelooze smart doorheengewezen heeft.

Franz Zonneberg heeft reeds een derden bundel in voorbereiding, «De Spiegel der Aarde», waarin hij ons een trouw beeld wil geven van de realiteit van het leven, met poëzie doorweven, waarin naast de zware donkerten van het leven de schamele vrcugden tot lichtende klaarten rijpen.

We willen de gebeurtenissen niet verder vooruitloopen, doch 't is een verheugend feit te kunnen vaststellen, dat er in het eeuwenoude taalgrensstadje Geeraardsbergen, dat de parel onzer Vlaamse Ardennen wil worden, ook entwat begint te roeren op cultureel gebied. Geeraardsbergen, heeft een Oudenberg en ook een Zonneberg, de ziel ervan.
D. W.

Typierend voor zijn plaats binnen het expressionismedebat is een krantenartikel over Zonnebergs eerste bundel Misten: 'de auteur biedt ons in dezen bundel wat laat gewas uit de gaarden van het naoorlogsch expressionisme, waarvan de oogst reeds door expressionisten en post-expressionisten werd binnengehaald. Voor dezen zanger zijn de nevels van het expressionisme nog niet opgetrokken; zijn gedicht is een doorgaans gezwollen, vaag en onbestemd geluid, dat wankelt tusschen proza en gedicht. Er is veel onechtheid, geen diepgang in Zonnebergs opgeschroefde tirades. Deze publicatie schenkt ons niet eens de zekerheid, dat er in dezen jongen man een poëtisch bezielde...sluimert' (3).

Dit citaat moeten we lezen met het oog op de heersende discussie. Bij Herman Gorter klonk het reeds 'een nieuwe lente een nieuw geluid', terwijl Zonneberg, zoals de modernisten hem verweten, nog steeds 'onbestemde geluiden' klinken laat.

Maar er kwam ook positieve reactie van de andere zijde: 'Een hevig aangevoelde en schone ontroering, van een sterke ontvangrijke ziel -met een innerliken drang naar heimwee, wanen en dromen, gedragen door een stil verlangen; die in zich zelf en diep in anderen gaat kijken; en die aan dit innerlike gestalte geeft in dit dertigtal gedichten; vruchten van een rijken geest, in een rijke beeldende taal; - beheerst den bundel' (4).

(3) Uit een krantenartikeltje anno 1938 gepubliceerd in een onbekende krant. (Met dank aan dhr. Guido Cock, Geeraardsbergen)

(4) Citaat gepubliceerd in de intekenfolder voor de dichtbundel Misten, uitgegeven in 1938 door de uitgeverij G. Van de Maele-Bier, Karmelietenstraat 40, Geeraardsbergen. (Met dank aan dhr. Guido Cock)

De citaten oordelen elk op basis van andere criteria. Het eerste artikel is vanuit experimentele hoek geschreven en wijst op het 'gezwollene' van de stemmingslyriek, die volgens de modernisten niets vernieuwends zou brengen. Het tweede citaat benadrukt daarentegen heimwee, dromen, verlangen..., dé kenmerken van de traditionalistische gevoelslyriek. En hier slaagt Zonneberg inderdaad in. Met zijn zin voor ritme en muzikaliteit getuigt hij ervan dat traditionalisme trouw te blijven. Dit werd enorm in hem gewaardeerd: 'Laat Franz Zonneberg de bekoring van het expressionisme daarlaten en het schwärmerische in zijn werk tot evenwichtige rust komen: dan groeit meteen de kracht van zijn dichtelijke verbeelding tot zuivere schoonheid uit.' (Gery Helderberg)

Niet iedereen had er nood aan op de barricade te staan. Men werd reeds zoveel geconfronteerd met de deprimerende werkelijkheid, dat men al te graag wegzong in de pure esthetiek van het woord. Poëzie moet poëzie blijven en haar handjes afhouden van maatschappelijke problemen. Poëzie moet ontroeren, ze moet ons niet noodzakelijk aanzetten tot engagement. Dit betekent echter niet dat Zonneberg elk oorlogsthema achterwege laat. Enkele gedichten zijn zelfs een oproep tot trouw aan het vaderland:

*Volk van mijn land, zweer trouw aan ons land
trouw aan de liefde die ons in de ziele brandt
trouw aan ons verleden in het telen van de plant,
in zuiver groeien doen we onzen eed gestand.*
(Bloed, p. 24)

of een oproep tot vrede;
*Hopeloos blijft het zielig verwachten
een wereld te zien van aanvaardend
begrijpen;
de onmenselijke haat en duistere
machten grijpen
in roofgieren greep vredekeken en
versmachten
de verre boodschappen waar we naar
begeren
die altijd als late duiven in avondzon
zullen keren.*
(Bloed, p.6)

Zonneberg pleit hier voor vrede en uit zijn hoop dat de mens zijn intolerantie en haat tegenover de ander eindelijk naast zich neer kan leggen. Jammer genoeg nog steeds een hedendaags thema.

3. Bloed

3.1. Traditionalisme

Zijn dichtbundel *Bloed* ⁽⁵⁾ (*Afb.* 3) deelt Zonneberg in zeven delen in. Het eerste deel, *Land*, getuigt van zijn liefde voor de natuur: *Er zegt me iets dat de Lente nakend is* (p. 5). Ik zei reeds dat de Geraardsbergenaar net als Karel Van de Woestijne ⁽⁶⁾ stemmingslyriek schreef. Hierin weerspiegelt de natuur de gemoedstoestand van de mens. Via natuurbeelden wordt een onbestemde, melancholische sfeer opgeroepen die de levensmoeheid van de dichter uitdrukt. De lente symboliseert een nieuw begin, hoop op verbetering. De winter straalt doodsheid uit, terwijl de herfst geassocieerd wordt met verval, treurnis en melancholie.

Zonneberg doorkruist de cyclus van de natuur. Hij start met een winters beeld. Het speuren van een nakende lente symboliseert de hoop op een betere toekomst.
Er zegt me iets, in het kale geraamte

*van de bomen,
waar een bottende huiivering is door
henen gevaren
in het mistig omhangen, over spiegglend
water morgengluren
dat én zon én licht nieuw leven baren.
Of is het alleen maar wanen en stille
innigheid
van de Lente in mijn wachtend hart
gespreid?*
(p. 5)

De twee laatste regels wijzen dan weer op twijfel. Misschien is het slechts illusie dat de lente en dus een nieuw begin in aantocht is en doet zijn verlangen hem waanvoorstellingen maken. Uiteindelijk wordt alles vernietigd, aangezien al wat bestaat vergankelijk is: Door den gruwel zijn tempels in verhakkelde lappen vlees over omwoelde aarde gekeit tekenend van de afschuwelijke daad: de vergankelijkheid. (p. 5)

Deze melancholische verzen kunnen we opnieuw de traditionalistische kant toeschrijven. Zonneberg wijst de lezer erop dat de lente slechts zijn eigen jonge lentegevoel is.

*Toch zegt me iets dat de Lente naakt
of is het mijn Lente in mijn ziel?*
(p. 6)

Het tweede deel *Groeien* begint met een gedicht dat als vervolg op het eerste beschouwd kan worden. Hier is de lente echt gekomen en klinkt er een galm van hoop door het vers. *Ziet, over de rivier glijden de boten weer
riemen pletseplassen in het water neer
over de velden naderen levenshaarden
briesend als dravende paarden.
Het duistere van de winter moet in dit
deel plaats maken voor een hoopvolle
lente.
We staarden zo dikwijls over grijze*

⁽⁵⁾ Met dank aan dhr. Guido Cock.

⁽⁶⁾ Karel van de Woestijne (1878-1929) verbleef in de beginjaren van 1900 in Sint-Martens-Latem waar een artistieke broederschap ontstond, de z.g. Latemse School. Daarna was hij werkzaam als journalist en in 1912 werd hij benoemd tot hoogleraar Nederlandse Letterkunde aan de Gentse universiteit.

Franz Zonneberg

◆
B L O E D

Franz Zonneberg
15/2 30

VARIOR • 1939 • SINT-AMANDSBERG

is nog niet geheel verdwenen. De botten zullen pas straks groeien en het geluk zal er slechts misschien komen. Het land is nog in groeifase. In het derde deel, Koren, is de lente er eindelijk. Het land is bezaaid en het koren gegroeid.

Over de landen wiegend, wassend koren de Adem leeft

het Leven over leven beeft.

In vroege omwaaiende geuren de rieten breken, onder de adem die er over vaart,

klimmen als het grote geluk op hun toppen staart

naar de vrucht van hun zijn in late gulden luchten speuren.

(p. 19)

Hoewel Zonneberg hier reeds spreekt over een groot geluk tegenover een eventueel geluk in het vorige vers, gaat het nog steeds om vroege geuren. Alles is nog een pril begin.

Oogsten, deel vier, wil de mens oproepen tot het plukken van de vruchten van vroegere arbeid.

Ik zal niet sterven voor ik over Vlaanderen de oogsten heb gezien, (p. 28)

Ik zal niet sterven voor uw oogsten rijzen

verlangloos derven de gelaten rust der wijzen;

ook mijn hoofd niet leggen maar in de weelde van ons geslacht naar de normen dreggen waar de oogst naar wacht.

(p. 29)

Afb.3 Titelpagina van dichtbundel Bloed, met handtekening van Zonneberg. (?)

*landen
nu ligt over ons de zon te branden,
in onze ogen wegen dromen
waarover vreugden komen.
De warmte van de zon wordt
geassocieerd met een warm gevoel van
vreugde.
Straks groeien botten aan de struiken
zal het brede leven in groene weelde
duiken,*

*zullen we over wassend koren de
bloedrode avond zien,
perelen in uwe ogen tranen van geluk
misschien.
(p. 13)*

Dit gedicht drukt het verlangen van de schrijver naar een stralende toekomst uit. De twijfel uit het Lente-gedicht is minder expliciet dan in het vorige deel, maar het

Deel vijf, *de stem van het bloed*, is het meest melancholische en droeve van de bundel. Verdriet, hulpeloosheid en dood staan centraal. Het lijkt alsof de stem van de auteur zijn bloed doet koken, dat hartstochten zijn onstuimig bloed doorheen een wirwar van gevoelens sturen en enkel een nijpend gevoel van droefheid achterlaten.
*Ik hoor het pijpen van de nachtegalen
de morgenden zijn dichte bij;*

(?) Met dank aan dhr. Guido Cock.

*zult gij uit onze harten halen
de droefheden van U en mij?*
(p. 33)

De melancholische pessimist relateert herfst opnieuw met verdriet.

*Als de herfst komt dool ik onder de
mensen
bedelend van deur tot deur; ik hoor hun
woeste wensen
en hun drieste schaterlach
er beukt op mijn hoofd een harde
hamerslag.*
(p. 37)

Ook tijdens deze droevige herfstige tijden, blijft het verlangen in de mens, maar deze keer is er geen hoop meer. Dit doet denken aan het bekende *Koorts-deun* van Karel van de Woestijne: 't Is triestig dat het regent in den herfst (...) 't Is triestig dat mijn droefheid thans moest komen.⁽⁸⁾ Dit gedicht toont de verbondenheid in stijl en onderwerp aan tussen beide traditionalisten.

De stem van het bloed bevat onder andere een emotioneel gedicht over Zonnebergs overleden moeder. Hij beschrijft het gemis nu ze er niet meer is. In zijn dromen wekt hij haar weer tot leven. Het gedicht is bijna een ode aan haar.
*Met aarde heb ik uw graf gedekt
tot afscheid een kruis geslagen;
in mijn dromen wekt
het altijd durend vragen.*

*Van nacht heb ik u weergezien
van geluk een stond
gesnikt, alleen om het weerzien
misschien
als bij uw dood mijn smart geen tranen
vond.*
(...)

*Ik zal U altijd zien
en U niet vergeten
wat gij voor me waart heb ik misschien
van nacht voor het eerst geweten.*
(p. 34-35)

In zijn dromen wordt hij gekweld met de vraag waarom zijn moeder

sterven moest. Tot ze in een wondermooie droom aan hem verschijnt. Dit weerzien was als een laatste groet aan haar zoon. Pas nu beseft hij dat de herinnering aan de vrouw veel sterker is dan haar afwezigheid. Hij moet nu koesteren dat ze er ooit voor hem geweest is. De waarde die ze hem meegegeven heeft, is veel belangrijker dan het feit dat ze er fysiek niet meer is.

De dood komt in nog een gedicht aan bod. Hier gaat de schrijver er als het ware naar op zoek. Hij wil de dood begrijpen, zelfs voelen, om de reden van haar bestaan te kunnen vatten. Er rust een loodzware melancholie op zijn schouders waardoor sterven voor hem veeleer een verlossing dan een einde is. Meer nog, hij noemt de dood een vriend naar wiens bezoek hij verlangt.

*Dood, ik heb naar uw hart gezocht
gij zijt van me een oude vrind
Broeder ik heb U altijd als me zelf
bemind
waarom hebt ge me niet vaker bezocht?*

*Ik wou eens met U spreken
van aangezicht tot aangezicht,
gij kunt geluk noch vreugden breken
door U worden we naar de verlossing
gericht.*

*Kunt gij me in uw knokige armen
versmachten
Ik druk een kus op uw koud gezicht
nog einden niet mijn drachten
mijn bestaan was U niet verteld
gij hebt me niet van mijn bloed verlicht
al voel ik hoe uw greep rond mijn kele
knelt.*
(p. 38)

Zonneberg wordt dus verteerd door een doodsverlangen. Zijn bloed stroomt te zwaar en hij hoopt dat de dood hem ervan verlossen kan. Hij voelt haar aanwezigheid wel, maar weet dat zijn krachten nog te sterk en te jong zijn. Zijn tijd is nog niet gekomen, hoewel zijn

zwaarmoedigheid het anders had gewenst.

Reeds in het laatste gedicht van dit deel is hij genezen van zijn melancholie. *Klein hart, er wordt geen smart verloren geleden, geen pijn verloren doorstaan* (p. 40)

Zijn verdriet en de verwerking om de dood van zijn moeder hebben hem sterker gemaakt.

Door de verwerking tijdens het vorige gedeelte, is hij in staat om in *Bloed en eeuwigheid*, het zesde deel, het leven als contrast met het vorige vergankelijke thema centraal te stellen.

*Mijn bloed roept in deze late
schemering
waarin rode vuren beven
om U en gans het leven
waarin ik schrei of zing.*
(p. 41)

De dichter verlangt opnieuw naar het leven. Hij beseft dat zowel huilen als lachen deel uitmaken van ons bestaan. De aanwezigheid van verdriet laat hem de vreugde intenser beleven. De stem van zijn bloed wil nu eeuwigheid.
*Er ligt in U en mij omsloten
een drang naar eeuwigheid
waarin ons bloed zijn krachten wijd
van liefde doorschoten.*
(p. 41)

Terwijl het vorige deel vanuit het 'ik' geschreven is, ligt nu de nadruk op het 'wij'.

*Wij spreken woordeloos een wondere
taal
die mooier klinkt dan ieder lied
een zilveren klank van blank metaal
luider dan het oud verdriet
dat over maanbeschenen landen vlucht
als een stil verdoezelend gerucht.*
(p. 44)

De samenhangigheid en de liefde geven hem opnieuw levenslust. Het verdriet is een oud verdriet geworden. In gedachten draagt hij het nog mee, maar het nieuwe

⁽⁸⁾ H. WARREN, *Spiegel van de moderne Nederlandse poëzie*. Samengesteld door Hans Warren, Meulenhof/Kritak, Amsterdam/Leuven, 1993, p. 85.

lied van de liefde en de vreugde is sterker en overwint.

Dit frequente poëtische thema van de liefde komt in de gehele bundel voor.

*Leun Uw hoofd tegen mijn schouder
aan als we naar de starre sterren staren*
(p. 11)

*Laat mijn ogen en mijn lippen
in de amber van uw zachten hals
van de donkere lusten ontglippen
de weklagende wals*

(p. 22)

In deze liefde ziet hij een wonder dat hij moet koesteren.

*Nooit waren we, als in deze late
schemering*

*zo dicht bijeen gezeten,
als saamgevluchten in een ring
waar gij noch ik het waarom van weten.*
(p. 27)

We moeten God dankbaar zijn voor dit gevoel, want de liefde is het enige dat ons uit de donkere wereld kan doen ontsnappen. We moeten haar door onze aderen laten stromen en ons door de liefde tot leven laten wekken. Dan alleen zijn we volgens de dichter in staat echt te leven en niet in een doodsheid te verzinken.

*Hij die niet de liefde kent is ten dode
gedoemd
de aarde wordt grijs van ellendigheid
als zijn niet in het bloed klaroent
want God is liefde en liefde eeuwigheid.*
(p. 40)

Zonneberg ziet in elk natuurelement een goddelijk verschijnsel. De natuur is iets enorm machtigs en we zullen haar nooit onder controle hebben. Deze onmacht werd beklemtoond na de industrialisering. De mens kreeg toen steeds meer greep op de wereld en de technologie betekende voor velen vooruitgang. Maar hoe meer controle men kon uitoefenen, des te meer men geconfronteerd werd met het ongrijpbare van de natuur. Velen

zagen de industrialisering eerder als achteruitgang en verweten haar het gevoel met de natuur te verliezen. Zonneberg verloor zijn voeling in elk geval niet. Hij aanbidt de natuur, maar voelt tegelijk de aanwezigheid van haar vergankelijk karakter.

*Vlietend water van de rivier
dat soms uw loop verstillt,
klotst in het wortelend wier
of stuwend langs uw bedding gilt,
we hebben de blaren over U geschreid
gezien
en Gij heb ons niet gekend misschien.*
(p. 17)

In zijn vervoering voor natuurlijke en goddelijke krachten gebruikt Zonneberg een erg geladen Van-de-Woestijne-stijl. De rivier wordt als een Godheid met U aangesproken. Het droeve van de herfst komt ook hier naar voren. Tijdens deze periode zonder hoop is de rivier bedekt met bladeren, alsof God de pijn van de mens door deze blinddoek niet zien kan.

*In den vallenden avond van een vroegen
zomerdag
waaierden groenende waterlelies
cirkelbogen
over uw vlakke spiegel; de blijheid in
onze ogen lag,
stonden we lang, zo lang over U
gebogen;
rode vissen troepten samen als zwervers
naar de stad,
tussen hen lag roerloos, van een twijg,
een losgerukt blad.*

Deze middenstrofe getuigt opnieuw van een vreugdevolle zomer. Het water is weer zichtbaar. Maar de tijd vliet net als de rivier voort en de blijdschap is van korte duur. De wind speelt namelijk niet alleen met het water, maar rukt ook de bladeren van de bomen los, een teken van opnieuw de nakende herfst.

*Vlietend water van de rivier
dat altijd stuwet en wast en verder*

*glijdt,
lenen drijft rustig of stromend van
hier,
gij hebt uw loop in donkerte en klaarte
gewijd
waarover wij in broze schuitjes over
zwalpend water
de lange tocht hebben aanvaard, naar de
grote monding later.*

De rivier staat symbool voor onze levenstocht. Deze gaat in ijtempo verder. Wij zitten slechts in een schamel bootje en zijn overgeleverd aan de stroming van de tijd. We kunnen enkel met deze stroming mee varen. De weg waarheen wordt voor ons bepaald door ons onontkoombare lot.

Dood, liefde, hoop, verlangen... het zijn allemaal gevoelens die schering en inslag zijn in de stemmingslyriek. Ook qua stijl is de Geraardsbergenaar een traditionalist. Zonneberg maakt graag gebruik van stijlmiddelen, waaronder alliteratie zoals in *Uit ijskoude nachten waarin starren star staarden* (p. 7) Zijn taalgebruik getuigt van een voorliefde voor beeldspraak. In *Als in Winteravond het Westen bloedvlekt in opene lucht* (p. 9) roept hij door middel van één woord, 'bloedvlekt', een schilderachtig beeld op van een roodkleurende lucht bij ondergaande zon. *Dan horen we het avondfluisteren van onze levensdromen naar wijden hemel draven* (p. 9) Zijn neologismen, zoals *avondfluisteren*, zijn sprekende verwoordingen van het beeld en de stemming die Zonneberg wil weergeven. Het is alsof onze levensdromen zich slechts fluisterend kenbaar durven maken, verhuld onder de schemering van de avond.

De klassieke alexandrijnen (*) en de zangerige toon van zijn poëzie loopt in de lijn van Karel van de Woestijne. Ook

(*) Alexandrijn: versvorm, genoemd naar de middeleeuwse Roman d'Alexandere, waarin deze voor het eerst werd gebruikt. Versregel van zes jamben met een rust in het midden, meestal met afwisselende mannelijke en vrouwelijke rijmen. Een jambe is een versvoet die uit twee lettergrepen bestaat, een onbeklemtoonde gevolgd door een beklemtoonde.

inhoudelijk kunnen we hem met deze dichter vergelijken. Weemoed, melancholie, natuur, Godsverlangen en heimwee naar de dood, het zijn themata die het werk van beide schrijvers kenmerken. Beiden genieten ze van de schoonheid van de natuur, terwijl de levensmoeheid toch primeert. Andere gedichten zijn dan weer pareltjes van een abstracte of transcendente poëzie. Deze roept de wereld van God op en geeft gestalte aan zijn mystieke aspiraties. Het godsbegrip wordt uitgedrukt door abstracte begrippen als de Ijle.... Dit mystisch verlangen vinden we ook terug bij Karel van de Woestijne.

Zonnebergs stijl is dus puur traditionalistisch. Aan de experimentele vormgeving van het modernisme deed hij niet mee. De dichter hield het bij de klassieke versvorm. Zijn beschrijvende stijl contrasteert duidelijk met het ritmische van de modernisten, waarbij ethiek primeert boven esthetiek. Toch laat Zonneberg het niet bij pure esthetiek en had het maatschappelijke verval een duidelijk merkbare invloed op zijn werk.

3.2. Modernisme

Hoewel zijn stijl en de gevoels-themata van liefde en dood typisch traditionalistisch zijn, schrijft Zonneberg ook modernistisch geëngageerd en haalt hij het onderwerp van de vaderlands-liefde aan. Het laatste deel, *Gebeden*, is geheel gewijd aan Vlaanderen. De dichter bidt tot God *Vader, dit is nu mijn geliefde land* (Bloed, p. 47) en vraagt Hem zijn vaderland te beschermen en te bevrijden.

Vader laat over Vlaanderland de blijde boodschap als een jubeltros pijlend uit Uw klarende hemelen los dan is de wilde strijd uitgebrand. Laat mijn volk de vrijheid uit Uw

Hand bezingen in vrij herboren Vlaanderenland.
(p. 48)

Het eerste gedicht van *Oogsten* is rechtstreeks aan het Dietse volk gericht. Hierin merken we zijn Vlaamse betrokkenheid.
Ik noem U bij uw naam uw geliefde naam Diets volk! Nu over de lijken eenheid graaft, uit donker geklonterd bloed uw stem opstaat, de gouden hoogten staaft onze verbondenheid in de harten slaat.
(p. 25)

We moeten als één volk de handen in elkaar slaan en met vereende krachten onze stem laten gelden. Verdeeldheid maakt ons namelijk minder sterk. Slechts in verbondenheid kunnen we ons volk in stand houden.

In Voor Dietsland schrijft Zonneberg: Eens waren we samen Noord en Zuid en Wij zijn Diets en zullen naar Dietse grootheid gaan.
(p. 49)

Diets is een term om de zuidelijke dialecten van het Middelnederlands, gesproken tussen 1050 en 1500, aan te geven. Oorspronkelijk sprak men in (West-)Duitsland en Vlaanderen dezelfde dialectvariant, bij ons als Diets uitgesproken, in Duitsland als Duits. De moderne variant voor Diets is dus eenvoudigweg het Nederlands. De term "Diets" is na de Tweede Wereldoorlog in onbruik geraakt waarschijnlijk omdat het tijdens de oorlog collaborerende VNV hem vooral gebruikte om de verbondenheid van de Nederlands Stam te beklemtonen met het doel de Groot-Nederlandse gedachte van de zogeheten Dietse beweging te promoten. Het is dus logisch dat Zonneberg als VNV-er over Dietsland spreekt want ook hij

zet zich ten volle in voor de hereniging van Noord en Zuid en dit streven komt tot uiting in volgend fragment:

Gij hebt ons geschapen rijk en groot Noord legt zijn hand, in de hand van Zuid Wij hebben gehoord van Dietslands dood Maar in ons roept het leven luid.

Dietsland is nooit gestorven Noch in gemoede uiteen gegaan, Vreemden hebben den schat geborgen Die nu in ons bloed gaat slaan.

(p. 50)
(...)

want Gij laat ons niet langer meer dolen als vereenzaamden naar een schimmenland Gij voert ons over het zilveren meer Terug, naar ons oud en nieuw Vaderland.
(p. 51)

4. Besluit

We kunnen concluderen dat Franz Zonneberg zich in het expressionismedebat tussen beide kampen bevond. Met zijn lyrische melancholische stijl doet hij de traditionalisten alle eer aan. Zijn politiek engagement en oproep tot vaderlandsliefde en vrede geeft zijn poëzie dan weer een modernistische allure. Hoewel hij qua stijl en in het grootste deel van zijn themata traditionalistisch is, is de Geraardsbergse poëet er in geslaagd het beste uit beide literaire strekkingen in zijn dichtkunst te verwerken. Indien zijn VNV-verleden door sommigen misschien tot een schaduwflank van Zonneberg zou gerekend worden, het poëtische talent van deze Geraardsbergenaar mag de zonnkant zeker sieren. Zonneberg bewijst dat ons kleine stadje op literair vlak zeker mee was met zijn tijd.